

INTERVJU

Branko Gradišnik

Stopnje sobivanja / Oblike komuniciranja

Avtor fotografije: TONE STOJKO

Branko Gradišnik: pisatelj, prevajalec, urednik, (samo)založnik in... in... in... Nekateri se ga spominjajo po zbirki kratkih pripovedi *Čas* (1977), tisti, ki so rojeni nekoliko pozneje, po *Kerubinih*, zbirki novel *Zemlja zemlja zemlja*, romanu *Leta*, po »izboru prezrte proze Jožeta Paganela, Janka Glavarja, Branka Gradišnika in Konrada Gribaškina« – z naslovom *Mistifikcije* in še po marsikaterem tekstu... Tudi po vrsti zasluženih literarnih nagrad...

Literatura: V zadnjem času je vaša sled v javnem življenju nekoliko manj opazna. Čemu se pravzaprav posvečate ta hip, denimo tudi mimo literarnega snovanja?

Gradišnik: Večinoma je moja sled zdaj manj opazna, ker sem si popolnoma rekonstruiral življenje in se preorientiral in me je pač več faktorjev sililo k temu, da sem poniknil. Eden od teh so popolni neuspehi mojih založniških ciljev in načrtov, drugi je, da sem se ločil in odselil in je bilo treba materialno poskrbeti za vse (oba otroka sta pri meni) in sem se med drugim tudi zadolžil, potem pa je treba pač zaslužiti... Skupaj z otrokoma sem zbežal iz zakona in to je bila načrtovana akcija, ki je trajala nekaj let, že dve leti prej sem kupil hišo. Kupil sem jo otrokoma, onadva sta lastnika, jaz nimam ničesar, jaz sem popoln berač. Taka sprememba pa seveda ni vzrok, ampak posledica nekih daljših sprememb, ki se dogajajo že deset let in potem pripeljejo do tega, da prerasteš lokaliteto, geografske okvire svojega habitata. Ko sem se jaz odločil za določen tip življenja, sem bil idiot, dvajset ali pa dvaindvajset let star... pa ne govorim samo o ženi, govorim tudi o pisanju ali pa o duhovitosti in vseh teh stvareh... Kolikor je to vloga, kolikor je to nekaj, kar nima nobene zveze z globljo, notranjo človekovo identiteto, potem strahovito dolgo potrebuješ, preden ugotoviš, da je nekaj narobe s tabo in da to prerasteš.

Literatura: Torej ste se v zadnjem letu posvečali predvsem prevajanju? Sto šestdeset pol, če se ne motim... Bi lahko omenili nekaj naslovov iz tega dolgega in najnovejšega spiska?

Gradišnik: Najprej naj povem, da vsak dan pišem dnevnik, ki sem ga začel pred dvema letoma in imam že kakih dva tisoč strani, računalniških...

Literatura: Zapisujete vse, kar gre nekako skozi vas, od tega, kar se dogaja zunaj, in od tega, kar se odvija v vas samih? Razmišljanja in vaši odzivi na stvari...

Gradišnik: Ja, in dve glavni temi sta. V ne preveč slabih priročnikih izveš, da sta samo dve zgodbi: dva človeka hočeta biti skupaj, pa ne moreta priti skupaj in druga zgodba govori, da sta dva človeka skupaj in hočeta narazen, pa ne moreta, ker eden drugega ne pusti ali pa karkoli, eden ne popusti... Slabe zgodbe so take kot o Romeu in Juliji, ko so zunanji faktorji tisti, ki jima ne pustijo, da bi bila skupaj, v dobrih zgodbah pa je eden od njiju tisti, ki to onemogoča. Tako je tudi v mojem dnevniku ena tema, kako priti stran, tema ločevanja in vsega, kar te spremlja pri tem, druga pa je tema zblíževanja, treba je znati zaživeti z drugim človekom... Pri štiridesetih sem bil namreč shizoiden tip – bal sem se bližine, imel sem sicer tudi druge plasti, a ta je predominirala. Tudi moj zakon je bil ponesrečen zato, ker sem si izbral takega, v katerem mi ni bilo treba biti blizu. Vsi pa seveda čutimo potrebo po človeški bližini, brez tega ni življenja, vprašanje pa je, koliko je strah močnejši

od te potrebe in želje. Ko sem prišel nekako ven iz zakona, sem mislil, da nisem zmožen za nič drugega, kakor da sem nekakšen menih ali pa kakšen zen budist ali pa kakšen pisatelj... Najprej sem prešel to fazo, potem pa sem padel v tako imenovano manjšo depresivnost, to so pa tisti, ki so za eno stopnjo više, ker se ne bojijo več bližine, ampak se bojijo izgube bližine. To so torej tisti, ki ti ne pustijo dihati, ki se oklenejo partnerja, in sem moral še skozi to. Da pa prideš prek te faze v neko normalno fazo, v kateri lahko priznavaš partnerju drugi jaz, njegovo svobodo, samostojnost itd., v fazo, v kateri sam sebi zaupaš toliko, da veš, da lahko zaupaš drugemu, je potrebno veliko napora.

Literatura: *In vse te faze analizirate v svojem dnevniku...*

Gradišnik: Čeprav tega ne delam tako mehanicistično ali pa, kot se zdi, celo zelo psihoanalitično, ne, to je tak sinkretičen proces.

Literatura: *Gre torej v resnici za dnevnik v klasičnem pomenu, kot nekaj povsem intimnega, ali pa pri tem že »preskakujete« v literaturo?*

Gradišnik: Nič ne »preskakujem« v literaturo.

Literatura: *Če se vrneva k prej omenjenim prevodom zadnjega leta...*

Gradišnik: Letos sem prevedel deset knjig, zdaj končujem Dickensove *Božične knjige* za Državno založbo Slovenije. Treba je bilo zaslužiti za življenje in vzel sem, kar so mi pač dali: živalske pravljice Beatrice Potter, pa enciklopedijo okultizma, magije in psihe in skupaj z Zabelom in Gjurinom smo prevedli umetnostozgodovinski pregled tega, kako je oblast izkoriščala umetnost za svojo propagando, in še in še.

Literatura: *Pisatelj in kritik Igor Bratož je med najnovejšimi deli slovenske bralce posebej pohvalno opozoril na detektivko Petra Malika Lovci na Rembrandta. Pri nas je dobrih primerov te zvrsti malo, pa vendarle smo pred leti nekaj takega lahko brali tudi z vašim podpisom, roman Nekdo drug. Kaj sami menite o usodi kriminalke na Slovenskem in ali vas lahko še kdaj pričakujemo kot avtorja dobre detektivke?*

Gradišnik: Malikovo knjigo sem si že kupil, nisem je pa še prebral. Sicer pa, pri nas sploh ni žanrov in jih tudi ne moremo pričakovati, ker za žanre potrebuješ bralsko in pisateljsko zaledje, tega pa pri nas ni. Pri dveh milijonih ljudi ne moreš imeti žanrov. Dobro je, da so se začeli pojavljati vsaj nekateri avtorji dobrih kriminalk, tudi Sergej Verč je napisal eno, ki je menda dobra in sem si jo že sposodil, ampak je tudi še nisem prebral, ker ne utegnem.

Literatura: *Se vi sami torej še odločate, da bi napisali kaj novega v tej zvrsti?*

Gradišnik: Jaz se držim samo nečesa in tega se bom držal tudi v prihodnje: toliko dam nase, da nikoli nisem poskušal ponavljati tistih dognanj, do katerih sem prišel s prejšnjim pisanjem. To pa ne pomeni, da moram zamenjati žanr, celo ne pomeni, da moram zamenjati temo, pač pa tehnične rešitve, tisto, kar imenujemo inovacija, pri tem se ne bi mogel sprijazniti, da bi ostal na starem. Da bi zdaj napisal kakšno klasično kriminalko, tega kratko malo ne verjamem, razen če bi našel toliko duševnega spokoja, da bi bilo to nekako tako, kakor da bi pisal za otroke in bi si rekel, da bom napisal nekaj takega, da bodo eno uro uživali.

Literatura: *Za bralčev užitek...*

Gradišnik: Ja, saj ne vem, zakaj ne bi tega delal, ampak...

Literatura: *Se vam ne zdi, da je pri večini naših pisateljev kar nekaj strah pred žanrsko literaturo ali pa sploh pred trivialnim. Da bi se, denimo, nekdo, ki piše tudi zahtevno literaturo, vmes, kot za nekaj oddih, odločil in zavestno napisal tudi kaj bolj trivialnega?*

Gradišnik: Ja, zelo malo je takih. Mislim, da je kolektiven značaj slovenskega naroda retentiven, Slovenci zadržujejo zase in ne moreš pričakovati, da bi bilo v literaturi kakorkoli drugače kot kjerkoli drugje. Samo oblika retencije je malo drugačna. Avtor bo, namesto da ne bi pisal, raje pisal nekaj, česar se ne bo dalo brati, in bo s tem varen. Hkrati bo pa dobival družbena priznanja, nagrade, štirje kritiki ga bodo prebrali, ki pa mu tako in tako ne morejo nič škoditi...

Literatura: *Ali to pomeni, da se v bistvu tisti, ki ga izbirajo, ki ga nagrajujejo, ne upajo priznati, da se tega ne da brati?*

Gradišnik: Tudi to. Saj imamo avtorje, ki so dobri, za Hudnika sem napisal: »Med neberljivimi najboljši...« Ampak to se dogaja na nekem podzavestnem nivoju, na nivoju kolektivnega duha. Denimo, da je svet sestavljen iz hišic. Lahko je vsak narod taka hišica, čeprav gre seveda lahko tudi za tako individualno razdelitev. V eni hišici rešujejo zadeve na en način, v drugi na drug način in v tretji spet drugače. Gre seveda za to, kako ljudje rešujejo situacijo, ko pride do težavnega položaja: v eni hiši so navajeni, da se to rešuje z udarci, v eni se očita, v eni reagirajo s paniko, v eni s solzami, v eni zatisnejo oči ali pa dajo okostnjaka v omaro, kot se reče, nočejo videti problemov in samo v eni hiši to rešujejo tako, da se pogovorijo. In Slovenci smo rojeni v taki hiši, v kateri se o problemih ne govori. O problemih molčiš ali pa se rešuješ z alkoholizmom itn. Isto velja tudi za slovensko literaturo. Kompletna slovenska literatura, razen nekaterih ekscesnih posameznikov, kakršen je bil, na primer, Cankar, temelji na osnovnem strahu pred komunikacijo. Seveda pa se kaže v različnih oblikah, pri nekaterih se bijejo te razlike. Pri Zidarju, pokojnem, se bije blazna želja po tem, da bi komuniciral, to je evidentno, s strahom pred komunikacijo. To je isto kot želja po bližini, o kateri sem prej govoril, ker pisanje ni nič drugega kot sublimirana želja po človeški bližini, ki jo terja tisti, ki ne more tega živega človeškega stika ustvariti brez papirja, ki je kot nekakšna fina varovalna pregraja med dvema. Pisanje je tudi zato mikavno, ker je enosmerna komunikacija, in zato tisti, ki piše, misli, da jo kontrolira. Ti pišeš in sebe lahko cenzuriraš, misliš, da se lahko cenzuriraš, misliš, da ne bodo dobri bralci opazili, kakšen je tvoj duhovni portret v resnici, kaj je zadaj. Tako lahko nekatere stvari plasiraš, na določen način se lahko izpoveš, ne da bi bilo preveč nevarno. Ne da bi te udarilo. Bistvo strahu pred komunikacijo je to, da te bo drugi izkoristil, da bo izkoristil podatke, ki mu jih daš. Tega je v Sloveniji ogromno, ampak to ni več vprašanje žanra. Zato smo Slovenci tudi nagnjeni k temu, da pišemo komplicirano, pa nedoumljivo, pa res neberljivo.

Literatura: *Za vas je značilno, da ste eden redkih, ki piše hkrati dobro literaturo, pa tudi berljivo. Ob romanu Leta ste, na primer, izjavili: »Osnova mi je bila*

štorija. Prava fabula ponavlja mit, mit pa je tisto, kar nam ostaja od Boga. «Bi se strinjali, da ste v svojem bistvu nekaj uživaški pripovedovalec, ki skuša svoj užitek posredovati še drugim?»

Gradišnik: Zdaj se bom spet vrnil k psihologiji. Zakaj sem sploh začel pisati? Po eni strani je to identifikacija z očetom. Rojen pač v taki hiši. Če si rojen v hiši, v kateri znajo delati zelo dobre baklave, potem jih znaš pač dobro delati tudi sam. Če pa si rojen v hiši, kjer je pravzaprav največji občutek varnosti, ki ga dobivaš od očeta, škropotanje njegovega pisalnega stroja, kar ni ravno ne vem kaj, ampak je vsaj nekaj, potem se pač po eni strani identificiraš s tem. Na drugi strani pa je še materina podoba. Mati pa je bila vedno izredno skrbna, pretirano skrbna, in če sem se bal potem ženske bližine, sem se je bal, ker je bila mati tako skrbna, da je ta ženska bližina človeka samo dušila in je onemogočala spontano rast. V tem strahu sem potem razvil – v tej svoji zapetosti, v kateri pravzaprav svojemu gonskemu nisem nikoli dovolil, da bi se sprostilo – nekaj sistem kompenzacije, nekaj, kar bi prikrilo, da sem v resnici človek s črnimi dokomolčniki. Nekaj takega sem jaz v resnici, vse drugo pa je navidezna histerična sindromatika, ki naj bi prikrila bedno dejstvo, da sem jaz v resnici tak. No, in v to pa sodi najbrž tudi pripovedovalni žar. Ker sem bil tak, ker sem bil zapet, sem lahko samo verbalno obvladoval situacije, kar pa sem zmogel, ker sem imel srečo, da sem imel takega očeta, in ker sem veliko bral, skratka, na tem področju sem bil lahko močen. Že pri petnajstih, šestnajstih letih sem lahko verbalno obvladoval bando, klope.

Literatura: Očaral?

Gradišnik: Očaral, točno. Očaranje z besedami je bila vrsta pridobivanja pomena itn., mleka, človeške toplote. In tisti, ki hoče to delati, zelo hitro spozna, da če še tako ostroumno metafore »skupaj klanfa«, ga nihče ne bo bral in nihče upošteval in da je treba za tem imeti še neko človeško zgodbo. Čeprav ne pravim, da je to preračunano.

Literatura: Če se vrneva še enkrat k očetu. Nenehno ob vašem pisanju poudarjajo izjemen posluš in smisel za jezik. Verjetno je to tudi dediščina?

Gradišnik: Gotovo, čeprav sem jaz zdaj čisto na drugem bregu. Ampak brez njegovega brega jaz ne bi mogel stati na drugem bregu. Če ne bi šel skozi njegovo šolo – zdaj, ko prevajam Dickens, vidim, s kakšno lahkoto ga v bistvu prevajam – če ne bi imel očetove šole, ne bi dosegel te stopnje znanja. Četudi se ne strinjam z marsičem, pa tudi zadnjo knjigo sem pisal navsezadnje v ljubljanskini, kar je očitno nekaj upor, a vendarle... Brez absolutnega znanja jezika ne moreš, le-to pa ne bi smelo imeti psihološkega predznaka, ampak naj bi bilo tehnično, kot je to uporaba vejic in te osnovne stvari, ki jih je pač nujno treba obvladati. Tu se ni moč izgovarjati, da gre za kakšno ideologijo, zato da ti ni treba vejic obvladati. Ta literarna plat je pa samo eden od teh utorov, skozi katere se steka voda na rake nekega življenjskega mlina, v resnici je eksistencialno osamosvajanje od staršev pač nuja in hvala Bogu, da sem jaz pri štiridesetih res že toliko zrasel, da sem osamosvojen in da tudi, če zdaj pišem, ne bom pisal niti zato, da bi se identificiral z očetom, niti, da bi mu kontriral, kot sem nekaj časa moral, da sem se lahko odtrgal itn. Je pa seveda dobro, če obvladaš jezik. Če obvladaš jezik, lahko obvladaš misli in lahko tudi pri samem

sebi interpretiraš, izraziš, kaj pravzaprav boli. Jezik je izredno pomemben, ker je izmenjava psihičnih substanc brez jezika nemogoča. Človek si lahko pride zelo blizu in to se jasno vedno dogaja na seksualnem nivoju. Toda seks tudi ni sam po sebi življenje, ampak samo izredno občutljiv način zapisovanja bližine. Koliko si komu blizu, ni odvisno od tega, koliko si mu seksualno blizu, ampak je seks odvisen od tega, koliko si komu človeško blizu. Ta človeška bližina, ki se seveda izraža že s tem, kako se dva usedeta, kako se pogledata, kako se dotikata, a imata kontakte, taktilne itn. Ta bližina lahko raste.

Literatura: *Pri vas je literatura gotovo neke vrste kanalizacija, a vendarle ni samo to. Ker če bi bila samo to, bi zdaj, ko ste se nekako osamosvojili, v duhovnem in vsakršnem pomenu, pravzaprav nehal pisati. Ta nevarnost obstaja?*

Gradišnik: Ta nevarnost obstaja in je čisto realna in jaz tudi ne vidim nobene škode v tem, da bi nehal pisati. Ne čutim nobene nevrotične potrebe po tem, da bi pisal. Pisati iz notranje avtonomne nuje – zdi se mi, da tega ne bo več. Zdi se mi pa, da bi lahko pisal kot nekak modrec. Tako kot ima modrec neko šolo, ki ima svoje učence, pa jim kaj pove. V tem smislu, pedagoškem, ne moralističnem. Da se, na primer, usedeš in rečeš, jaz sem pa mojster in vem, za kaj gre v življenju, pa je prav, da to napišem. Lahko bi napisal ljubezenski roman, velik ljubezenski roman. Če samo dnevnik malo spremenim, brez skrbi... in verjetno se bo to še vse zgodilo... Nečesa si se naučil in kaj boš zdaj? Nekdo violino igra štirideset let, pa se mu nekaj zgodi, kak pes mu odgrizne prst, pa se bo naučil pač s štirimi igrati... Zelo težko je nekaj takega popolnoma zavreči, ker če popolnoma zavržeš, kažeš, da si v bistvu še vedno suženj nečesa, česar si bil prej, samo da se skušaš upirati. Potem greš v bistvu v antiscenarij. Rimbaud je šel trgovat s sužnji. To je antiscenarij. Nečemu se upreš, ker začutiš, da te nekaj dirigira – naša življenja so v veliki meri dirigirana od skritih ukazov, ki so nam jih starši dali, ko smo bili stari dve, tri leta, takrat so nam povedali, ali bomo propadli ali ne. Jaz se spominjam, da mi je mati popolnoma nedolžno omenila, kako sem jo brenil v ledvice, ko me je nosila, in ker je bila potem dolga leta na ledvicah bolna, sem se seveda počutil kot krivec.

Literatura: *Če zdaj do konca zbanaliziram, ali to pomeni, da lahko od vas v prihodnje pričakujemo nekak priročnik zrelosti?*

Gradišnik: Ne, to ne. Če bom pisal, bom pisal z izkušnjo človeka, ki je šel skozi vse. Meni ni treba ostati v moji zadnji fazi, jaz se lahko vrnem, mentalno, duhovno, spominsko se lahko vračam nazaj...

Literatura: *Obyladali boste ta razvoj v vseh smereh, tako da to ne bo samo analiza in zapis nečesa...*

Gradišnik: To gotovo ne. Nikoli več ne bom pisal pod diktatom, češ, napisati moram, ker že dolgo ničesar nisem, da me ne bodo čudno gledali in rekli, aha, posušilo se je... Do nagrad sem bil že tako in tako vedno ambivalenten in mi tudi zaradi njih ne bo treba pisati. Nikoli mi ne bo treba pisati zato, da ne bi koga »fental«. Atmosfera v romanu *Nekdo drug* je namreč atmosfera mojega prejšnjega družinskega življenja, in če ne bi napisal tega, ne vem, ali se mi ne bi enkrat povsem »utrgalo«. Ker se mi je, včasih se mi je čisto »utrgalo«, ne da bi naredil kaj fatalne-

ga. Enajst let je, kar ne pijem, kar pomeni, da imam blazno večjo možnost samokontrole kot pa kdo drug. Prej, ko sem pil, mi je pa »pukalo« kar naprej. Zelo simpatična pa se mi zdi misel, da bi se tako dobrodušno usedel in si rekel, da bom napisal zgodbo, od katere bo še nekaj ostalo. Saj od knjig ti tako malo ostane. Včasih samo dva detajla. Jaz se nekaterih dobrih knjig spominjam po dveh, treh detajlih. Pri velikih avtorjih, kot je Dostojevski, ti morda ostane šest, sedem teh bizarnosti, ne morem uporabiti drugega izraza kot bizarnost, ker tisto, kar se ti vtisne v spomin, je res taka bizarnost.

Literatura: *Nekaj, kar izstopa?*

Gradišnik: Ja. Tolstoj je zelo zanimiv glede tega. Zato, ker je bil zelo uravnotežen človek, potem pa... v bistvu se je nenehno dinamiziral in dedinamiziral. On je tudi včasih tako dobrodušno pisal in je znal... pogledati v pasjo dušo... Zadnjič sem šel spet gledat Smrt Ivana Iljiča... čisto neverjetno je, kaj vse je vedel... Ker je res, da so besede zelo važne, več ko besed poznaš, tudi več sveta imaš v rokah. Kdor ima majhen besedni zaklad, ima tudi dosti bolj revno življenje, o tem ni dvoma. Tisti, ki ima deset, dvajset besed, kako malo pravzaprav ve o sebi. Je pa zelo veliko ljudi, ki imajo samo deset besed: »kurc«, »jebi ga« itn.

Literatura: *Od vašega angleškega obdobja je sicer minilo že nekaj časa, a nekatere stvari se tako medijo malo dlje. Kaj čutite, da vam je zapustilo enoletno bivanje v Angliji? Poleg magisterija iz kreativnega pisanja...*

Gradišnik: Zame je bila to zelo dobra skušnja. To je bil eden od mojih korakov k osvoboditvi od zapečka, čeprav sem bil takrat z družino.

Literatura: *In kakšna je bila tema vašega magisterija?*

Gradišnik: To so bile zgodbe, ki sem jih tam pisal in iz teh je nastal *Nekdo drug*, scenarij sem tam naredil. Na predavanjih nas je bilo samo pet in smo ocenjevali drug drugega. Vzporedno pa je potekal študij literature in vse, kar pač sodi k temu. Bistvo je pa aktivni del naloge. Zame je bilo zelo dragoceno, da sem šel v drugo državo, da sem bil eno leto tam in da sem začel teči. Pred desetimi leti sem nehal piti, pred petimi, šestimi leti sem začel teči. To pomeni, da sem pet let potreboval, da sem se sploh zganil.

Takrat sem se ogromno ukvarjal tudi s teorijo kreativnega pisanja in v tem sem po mojem tudi zdaj »the best«. Ampak »the best« nisem zato, ker bi se toliko ukvarjal s teorijo in z literaturo, ampak zato, ker ko berem tekste, vem, kaj je kdo hotel povedati, ker znam brati tako, da berem dušo. Pri Ruglju sem dve leti predaval kreativno pisanje v njegovi terapevtski skupnosti, v neki odlični skupini.

Literatura: *Če se nekoliko ozremo še v fašo fazo založništva, ki ste ga okusili v državi in zasebni obliki. Kako ocenjujete slovenske razmere na tem področju?*

Gradišnik: Trdim, da ko ljudem zmanjka denarja za kruh, je kruh več vreden od knjig. Človek ne živi samo od kruha, ampak če ima samo za kruh, se pa pač očitno najprej odloča zanj. Če je ekonomija taka, da ti razparcelira čas tako, da ga ne moreš porabiti za branje, ker moraš nekaj služiti še popoldne, potem – tako kot jaz nisem že dve leti knjige tako rekoč prebral, zato ker samo delam – je pač jasno, če nihče ne bere in nihče ne kupuje knjig, kakšno je stanje v slovenskem založništvu

in ne more biti drugačno. Izjema so samo šolske knjige, pri katerih se mi zdi, da se dogaja kriminal. Vem namreč, kako nizke so proizvodne cene šolskih knjig pri tako velikih nakladah. Razumem pa tisto založbo, ki to dela, ker s tem krije druge projekte, pri katerih bi sicer imela izgubo. Dejstvo je, da je knjiga luksuz in da je lahko luksuz samo za tiste, ki si to lahko privoščijo, in pri nas si knjigo lahko privoščijo vedno manj ljudi. Pa še tak slab luksuz je, ker je pač televizija cenejša, pa video bolj gledljiv itn.

Literatura: *Večina kritikov kot eno bistvenih kakovosti vaše literature omenja izvirnost, ki ste jo malo prej poudarili že sami. Je ena od odskočnih desk zanjo tudi važna drža, da se, kot ste nekoč izjavili, ne skušate »pritlehniti« samo v slovenske razmere, ampak pišete, kot sami pravite, tako, da ta književnost lahko nagovarja tudi nekega, denimo, bolivijskega bralca?*

Gradišnik: To je hecno, kakšne stvari sem jaz govoril... No, to bi zdaj drugače rekel: zdaj me sploh ne zanimajo več bolivijski bralci, v resnici me tudi slovenski ne, imam občutek, da zdaj pišem samo za tistega, ki mojo knjigo prebere in ki mu je všeč (sodeč po tem, kaj mi je rekel o prejšnjih), pa za nikogar drugega. Moja zadnja knjiga je bila namreč taka, da je tiste, ki so moteni, motila, tiste, ki so pa sončni v sebi, ki nimajo teh problemov, je pa zabavala. Knjige tako in tako takoj umrejo. Knjige so bolj občutljive od psov. Če preživi knjiga tri leta, je že veliko... Zato bi bilo vsake dve leti treba napisati novo...

Literatura: *Zato, da spomniš nase?*

Gradišnik: Ne. Ampak tam je nekdo, ki te bere in nekako čaka. In takih ljudi je, če govorim o svojih knjigah, mogoče zdaj kakih deset. Imam občutek, da jih ni kaj dosti več. In to je v bistvu že dovolj. Če si pri teh desetih ljudeh dosegel, ne samo to, da si jih zabaval, ampak... Če si nekomu res všeč, si ga nekje moral zadeti, nekaj si mu moral odpreti, nekaj se je moralo posrečiti.

Literatura: *To je potem že sfera prijateljstva...*

Gradišnik: Ja. Bravo! Tako, kot da bi se usedla ob tabornem ognju. Tako, kakor da si spet na začetku, ko ob nekem ognju vrač pripoveduje zgodbe, drugi pa poslušajo...

Literatura: *S prvim septembrom odhajate v redno službo, za pomočnika pisatelja Frančka Rudolfa, glavnega urednika na radiu. Redna služba je vedno nekakšna vrnitev v malo bolj javno življenje, ampak glede na sedanje razmere in glede na število književnikov v politiki, se kar vsiljuje vprašanje, ali vas politika v tem aktivnem smislu ne priteguje?*

Gradišnik: Me, politično sem se v tem času zelo angažiral. V politiko sem prišel leta 88. V Kmečkem glasu sem pisal politične komentarje, v katerih sem bil s svojimi idejami in trditvami nekaj časa pred vsemi, po mojem. Bil sem zelo oster. V politiki se je tako težko zavedati realnosti in Kučan se je je zavedel, zato bom volil zanj, nisem pa v njegovi stranki.

Literatura: *Ne greste pa tako daleč kot Franček Rudolf, da bi med poslanci skušali sestti poleg njega?*

Gradišnik: Ne izključujem tega, sploh ne. Celo vstopil sem v eno od strank, in sicer v Socialdemokratsko zvezo, takoj na začetku, iz občutka podpore, ne da bi se čutil socialdemokrata. Sam sem se imel za konservativca. Bil sem v predsedstvu in sem se znašel globoko osamljen na skrajni levici... In nikakor ne iz ideoloških, ampak čisto iz takih moralno načelnih stvari sem se čutil moralno dolžnega, da grem stran.

Potem me je pa še zanašalo. Pač greš in poskusiš in misliš, da je to ta stranka, pa greš pogledat in vidiš, da so v njej čisto drugi ljudje, ki se pod mizo pogovarjajo nekaj čisto drugega. Tako sem bil pri Zelenih, pa je bila katastrofa. Ta pošteni so bili sami desničarji, prasice pa sami liberalci, kar je meni všeč, ker sem pošten in liberalec. Tam sem tudi izstopil. Potem sem pa v času, ko je Pirnat začel ogrožati Rupla, Ruplu pisal osebno pismo, pismo osebne podpore, ker sem se res ustrašil, da se bodo vsi stari demokrati ali umaknili ali pokvarili ali pa sploh šli iz politike in da bo res zavladata hrvaška ali pa kakšna še slabša varianta. Tako, da sem zdaj vsaj moralno v nekakšni zvezi z Ruplom oziroma z demokratsko stranko, v kateri vidim ta hip še največ... Malo moraš biti zraven, sicer ga preveč lomijo.

Literatura: V vašem pisanju ste intenzivneje posegli v družbene razmere v romanu Leta. Vas zdajšnje razmere, ki so tako dramatične, tudi kdaj vabijo v obliki kakšne literarne teme, v katerem vaših prihodnjih del?

Gradišnik: Zdaj imam druge teme, na primer o tem, kdo je umoril Cankarja. Imam že vse gradivo, samo sešiti bi moral in napisati roman... Zelo verjetno pa bom pisal tudi o tem, kako dva človeka prideta narazen, ko nočeta, in kako dva človeka prideta skupaj oziroma kako se sploh približati drugemu...

Spraševala je Marjeta Novak Kajzer